

Захарченко Н. В. – аспірантка кафедри філософії і соціології Державного закладу «Південноукраїнський національний педагогічний університет імені К. Д. Ушинського».

УДК: 37.013.74+37.03

СУСПІЛЬСТВО І ОСВІТА: ВЗАЄМОДІЯ У ФОРМУВАННІ СВИТОГЛЯДУ ОСОБИСТОСТІ

У поданій статті розкриваються тенденції розвитку відносин суспільства та освіти в Україні, чинники їх гальмування та прискорення. Аналізується роль освіти та оточуючого середовища у формуванні світогляду особистості.

Ключові слова: *суспільні відносини, освіта, світогляд.*

В данной статье раскрываются тенденции развития отношений общества и образования в Украине, факторы их торможения и ускорения. Анализируется роль образования и окружающей среды в формировании мировоззрения личности.

Ключевые слова: *общественные отношения, образование, мировоззрение.*

The given article reveals the tendencies of relation development of society and education in Ukraine, the factors of their deceleration and acceleration. The role of education and surroundings in forming person's outlook is analyzed.

Key words: *public relations, education, outlook.*

Постановка проблеми. Сучасний розвиток суспільних відносин характеризується стрімкістю, всеосяжністю та взаємозалежністю. Здійснюється якісне оновлення всіх сфер життєдіяльності світового суспільства. Оскільки Україна є частиною світового товариства, то всі зміни в тій чи іншій мірі стосуються її також.

Українське суспільство потребує всеосяжного оновлення, переходу до якісно нового стану, що включає: скасування застарілих та неадекватних сучасності елементів, які накопилися за радянські часи та перейшли в сучасне українське суспільство; зміцнення ефективних та створення нових елементів, які дозволяють українському суспільству на якісно новому рівні розкрити свої потенційні можливості. Система освіти виступає одним із головних факторів оновлення суспільства та сприяє розкриттю його потенційних можливостей у повній мірі.

Розробленість проблеми. Проблемою швидкоплинності сучасних процесів та їх наслідками занепокоєні багато вітчизняних та зарубіжних науковців та дослідників, такі як І.В. Єршова-Бабенко, Б.Г. Юдін, О.В. Горбань, В.В. Кізіма, В.А.Стрижко, О.Н.Кузь та інші. Проблема освіти все більше приділяють свою увагу сучасні філософи: В.П. Андрущенко, Г.О. Балл, І.Д. Бех, Б.Г. Гершунський, В.В. Вікторов, С.І. Подмазін, О.В. Камінська та багато інших. Ряд вчених досліджують процес взаємодії суспільства та системи освіти, визначають його тенденції та перспективи як з обережністю (Я.С. Турбовський, В.А. Садовничий, Н.Д. Нікандров, О.Н. Смолін, А.М. Кондаков), так і в досить оптимістичному руслі (В.Е. Шудегов, Л.Н. Духаніна).

Метою даної роботи є розкриття тенденцій розвитку відносин суспільства та освіти в Україні, чинників їх гальмування та прискорення, а також роль освіти та оточуючого середовища у формуванні світогляду особистості.

Виклад основного матеріалу. Стрімкий розвиток сучасного суспільства, здебільшого його соціально-економічних відносин, можна позначити терміном «прискорення», що переважно вживається у природознавчих науках. Однак, його багатий зміст розкривається при застосуванні до соціальної форми руху. В його основі лежить ріст виробничих та духовних сил людства, які збільшуються за все коротші періоди часу.

Прискорення здійснюється завдяки зацікавленості широких верств населення, що призводить до свідомих чи несвідомих дій людей, що наближають майбутнє, перетворюють віддалену можливість у близьку реальність. При цьому прискорення може охоплювати різні проміжки часу: як протягом одного, так і декількох поколінь.

Яскравим прикладом є прискорення у зміні наукового знання відносно класичної парадигми («класична (ньютонівська) – некласична (кінець XIX – початок XX ст. – постнекласична (кінець XX ст.) наука»). «Однак, швидкість продовжує збільшуватись, кількісний показник супроводжується принципово якісними змінами наукових поглядів на початок XXI ст.» [3; 55].

Розкриття процесу оновлення сучасного українського суспільства вимагає теоретичного синтезу найважливіших аспектів дійсності: цілісного бачення головних проблем у всіх сферах життєдіяльності нашого суспільства. Дуже важливим у розумінні генезису цих проблем, реальних проявів, варіантів трансформації та можливих вирішень сьогодні та в майбутньому, виступає історичний підхід.

У спадок від авторитарного режиму Україна отримала цілу систему інструментів гальмування соціально-економічного розвитку та стримування прогресивних перетворень. Негативні процеси по мірі свого розвитку взаємодіють один з одним, все більше перетворюються у взаємопов'язаний комплекс, подолати який стає можливим лише цілим, а не частинами. Наявність застарілої матеріально-технічної бази, екстенсивних методів розвитку, бюрократичних методів управління призводить до застійних явищ в житті суспільства.

Протягом радянського періоду одним із важливих факторів гальмування розвитку суспільства був, і досі, на жаль, залишається, бюрократизм у керівних колах, що має авторитарну спрямованість. Він направлений не на створення якісно нового в суспільстві, а на функціонування рутинним шляхом. Бюрократизм за визначенням характеризується «відірваністю від народу», «зневажливим ставленням до суті справи під виглядом або заради дотримання формальностей» [10; 196]. Бюрократизм є синонімом тяганини, зволікання, канцелярщини.

Ряд вчених вбачають причини соціально-економічних занепадань саме у політичній недосконалості, і з цим важко не погодитись. У спадок від тоталітарного минулого Україні дісталися всеосяжні владні повноваження центральної еліти, суперечності в системі цінностей нормативної системи та інше, що заважає здійснювати довгоочікувані реформи. «Доводиться констатувати, що в сучасній українській еліті, відповідальній за державну політику, відсутнє ясне стратегічне розуміння реальної ситуації в суспільстві, його нинішнього стану і перспективи» [1; 15]. Перехід до нового стану суспільства з невизначеними, неусталеними традиціями дестабілізує розвиток та функціонування системи суспільних відносин. На думку В.Д. Плахова, «традиції, стабілізуючи розвиток та функціонування системи суспільних відносин, підвищують її здатність протистояти зовнішнім та випадковим по відношенню до неї впливам і разом з тим «гарантують» її самозбереження та якісну визначеність» [7; 71].

Взаємопроникнення економіки, науки, культури, освіти стало сьогодні настільки глибоким, що відставання у будь-якій з цих сфер миттєво позначається на інших, порушує ритм загального руху. Прискорене, продуктивне вирішення економічних, культурних та інших питань стане каталізатором соціального розвитку.

Одним із головних прискорювачів суспільних змін на сьогоднішній час виступає економіка, яка є найважливішим «спрямовувачем» сучасних глобалізаційних процесів. Однак, економічний ріст, у свою чергу, неможливий без глибоких перетворень всієї сукупності суспільних відносин: радикальна модернізація системи управління та виробництва, проведення активної соціальної політики, оновлення форм і методів роботи політичних інститутів, оволодіння новаторськими, конструктивними підходами до вирішення складних проблем, подолання інерції, застою та консерватизму. Надзвичайно болючими є процес побудови ринкової економіки, що супроводжується процесом падіння виробництва та появою нової стратифікації суспільства, процес змін економічних і соціальних орієнтирів і т.д. Вчений М.Попович зазначає, що «повноцінним учасником глобальної економіки може бути лише та країна, де інтелектуальні професії стали масовими, а інвестиції у розвиток людського потенціалу – вагомими й ефективними. Пріоритетом України повинна стати «економіка знань», у якій інтелектуальні ресурси приносять значно більший прибуток, ніж природні. На жаль, неясно, у який спосіб Україна може вирватися з пут старої індустріальної економіки й радикально модернізувати і господарське, і в цілому все культурно-політичне життя» [8; 7].

Сьогодні все більше науковців відмічають тенденцію зменшення значущості духовно-моральної складової сучасної особистості (Н.Б. Пугачьова, Е.Н. Геворкян, А.Г. Грязнухін, А.А. Сейтканова та інші). Серед молоді утверджується споживацька психологія та культ матеріального успіху. «Як наслідок, - з'являється «одноразова культура» зі своїми «одноразовими» речами, фільмами, книжками, відношеннями; розвивається девальвація духовно-моральних цінностей; зменшується значення минулого досвіду, не зважаючи на те, що це досвід поколінь, а його передача -

це механізм соціокультурного відтворення нації» [9; 88]. Укорінюється масова культура, характерною рисою якої є швидкість. На думку науковців, швидкість притаманна і процесу споживання і процесу створення. «Продукти цієї культури створюються і споживаються з такою ж швидкістю, з якою вони забуваються, тому неодмінна умова існування масової культури – це постійне безперервне виробництво» [4; 209]. Саме це ми й спостерігаємо сьогодні на усіх рівнях життєдіяльності (від новітніх приладів до телевізійних програм). Надзвичайно точно висловився італійський професор А.Менегетті у своїй книзі «Система і особистість»: «Суспільство представляє собою організм, отже, його зовнішні виявлення обумовлені деякими внутрішніми процесами, в які усі ми залучені» [6; 23].

Отже, формування сучасної особистості здійснюється у нестабільному економічному, політичному, духовному оточенні, що пов'язано із зміною векторів в даних сторонах життя (розвиток тіньової економіки і корупції, недемократичність політичних процесів, послаблення виховної роботи в усіх її формах і методах, і т.д.) [5].

Сьогодні диктує нові вимоги до усіх сфер життєдіяльності. Система освіти також зіткнулася з масою проблем, які слід вирішувати якнайшвидше, оскільки від результатів освітянського процесу, в першу чергу, залежить функціонування інших сфер та майбутнє країни в цілому. Система освіти формує світогляд у підростаючих поколіннях, визнання пануючих у суспільстві норм поведінки, ціннісних орієнтацій, готує молодь до виконання певних соціальних обов'язків. «Виховання молоді в дусі конформізму, визнання культурних цінностей та ідеалів, що склалися в суспільстві, сприяє підтриманню існуючого соціального порядку. Але освіта сприяє й соціальним змінам, які відбуваються у зв'язку з переоцінкою знань і цінностей» [2]. Сьогодні формується нова концепція освіти, що полягає у відкритості, обов'язковій трансформації із авторитарної освіти в освіту відкритого демократичного суспільства. Однак, науковці висловлюють думку щодо збереження найкращих доробок та придбань, що акумулювалися століттями в культурі на основі класичних холістських принципів, а також внесення радикальних нововведень, які диктуються обставинами нової доби [4].

Визначним кроком на шляху до нового рівня соціального розвитку стало приєднання України до Болонського процесу у 2005 році. Однак, практика показує, що ми поки що не готові до будь-яких трансформацій у сфері освіти. І перш за все до них не готові владні структури держави. Ректори, декани, викладачі та інші є лише заручниками державних так званих «реформ». Сукупність проблем, таких як неузгодженість дій українського керівництва на міжнародному та місцевому рівнях, недостатнє фінансове забезпечення навчального та наукового процесу, що є чи не найважливішим моментом у вирішенні більшості освітянських проблем, та багато інших, що можна перераховувати до нескінченності, призводять до загального гальмування розвитку освітянської сфери. Занепокоєння викликають наслідки, до яких призводять дані проблеми, якщо вже не почати вирішувати їх, оскільки Україна може втратити ціле покоління людей в інтелектуальному плані. Одним із негативних наслідків, який ми можемо спостерігати вже сьогодні, є невідповідність наявних знань студентів програмним вимогам. При сучасних можливостях та необхідностях перебудови системи освіти за сучасними світовими вимогами, більша частина реформ залишається на паперах або на словах.

Сьогодні утвердилось протиріччя між стрімким нарощенням знань та інформації і обмеженнями людських здібностей засвоєння та використання цих знань. Дане протиріччя призводить до серйозних деформацій в масовій свідомості. Тому, вчені зазначають, що сьогодні постає важливе завдання перед суспільством та системою освіти – «формування та розвиток в людині специфічних навичок та вмінь, які зможуть забезпечити відповідність її психічних станів та міри інформаційно-емоційної напруги протягом всього життя» [3; 90], тобто формування якісно нового, відповідного сучасності, світогляду, який би гармонізував взаємовідносини особистості та оточуючого середовища.

Світогляд є результатом не лише виховання, а й багатосторонньої активної взаємодії особистості з середовищем. З одного боку, оточуюче середовище надзвичайно впливає на вироблення основних життєвих позицій, а з другого боку, самостійні роздуми корегують отримані знання та сприяють формуванню певного світогляду, який спрямовує поведінку особистості, її пізнавальну та творчу діяльність. Таким чином, завдяки світогляду життєва активність особистості пов'язується із суттєвими тенденціями та сторонами дійсності.

Система освіти виступає важливим чинником сприяння формуванню світогляду особистості, оскільки вона забезпечує послідовність, цілісність, науковість, які є необхідними умовами формування світогляду. Формуючи світогляд, особистість пристосовується до світу та одночасно

«приспосовує» світ до себе, впорядковує та гармонізує себе, формулює принципи життя, усвідомлює сенс свого життя. Становлення світогляду пов'язано як з проходженням вікових етапів, так і з досягненням психологічної, соціальної, духовної зрілості, а також з мірою реалізації основної життєвої мети. Визрівання та уточнення світогляду відбувається протягом всього життя. Періодично з'являється необхідність переглянути свої життєві позиції та відкорегувати свою поведінку.

На формування світогляду впливають ряд факторів, значимість впливу яких залежить від об'єктивних та суб'єктивних чинників. Освітні заклади, засоби масової інформації, професійна та суспільна діяльність, особисті взаємовідносини спонукають особистість до вибору певного світогляду. Сила дії певного фактору залежить від його авторитетності, престижу, об'єктивної значимості і т. д. Однак, не менш важливим є ступінь культурного розвитку та рівень підготовки особистості до сприйняття певних повідомлень. Культурний розвиток особистості «вибудовується» завдяки знанням з різних областей та їх співвідношенням. Роль освіти в цьому розвитку полягає у забезпеченні особистості системою знань, однак, не шляхом нав'язування, а шляхом зацікавлення та підготовки особистості до самостійних пошуків. Нові знання приєднуються до усталеної системи знань, розширюючи світогляд. В свою чергу, світогляд скеровує моральне, інтелектуальне життя особистості в певний напрямок.

Світогляд складається з системи найбільш загальних понять, філософських категорій, які викристалізуються з різноманітних знань. Гуманітарні та природознавчі науки з однаковою мірою впливають на розуміння загальних моделей та структур, механізмів розвитку, розширення загального культурного кругозору. «Наукові знання, включаючись в систему світогляду, служать цілям орієнтації людини чи групи в оточуючій соціальній та природній реальності; крім того, наука раціоналізує відношення людини до дійсності, позбавляючи її від забобонів та помилок» [11; 284].

Поряд з вирішенням важливих світоглядних завдань особливу увагу слід приділяти усім труднощам, навіть самим незначним на перший погляд, що можуть виникати на початкових етапах становлення світогляду, оскільки вони можуть призвести до несподіваних наслідків. Серед труднощів, з якими стикається сучасна молодь, слід виділити доволі часті розбіжності в одній і тій самій інформації, що надходить з різних джерел, недостатність індивідуального підходу, недостатнє урахування особливостей психологічного розвитку особистості, протиріччя між прагненнями та реальним станом речей, а також відсутність впевненості в актуальності сучасних знань у майбутньому. З одного боку, дані протиріччя можуть призвести до вироблення подвійного ставлення до явищ в залежності від оточення та необхідностей. З другого боку, ці протиріччя можуть стати поштовхом до самостійного дослідження життя, в результаті чого долається двоїсте ставлення та збільшується світоглядна самостійність.

Висновки. Сформованість світогляду особистості проявляється у світоглядній практиці, тобто в діях та поведінці особистості. Складаються міцні переконання особистості, які емоційно нею переживаються і, в кінцевому результаті, визначають зміст та спрямованість способу життя особистості. Система освіти сама не може «озброїти» кожную особистість сформованим світоглядом, однак, вона повинна підтримувати постійну зацікавленість до життєвих питань та необхідність формувати власний світогляд, що досягається умілою організацією освітянського процесу. При цьому, суспільство повинно забезпечити передумови організації та систему підтримки національного освітянського процесу для досягнення найбільш позитивних результатів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Головаха Є. Невідкладні заходи та стратегічні напрямки соціально-політичних змін / Євген Головаха // Філософська думка. – 2010. - №2. – С.11-17.
2. Городяненко В.Г. Соціологія. Підручник [Електронний ресурс] / В.Г. Городяненко. – К.: Академія, 2003. – Режим доступу: http://ebk.net.ua/Book/sociology/gorodyanenko_sotsiologiya/part3/31002.htm
3. Ершова-Бабенко І.В. Психосинергетические стратегии человеческой деятельности. (Концептуальная модель). Монографія. – В.: NOVA КНУНА, 2005. – 360 с.
4. Культура, філософія, образование в стратегиях XXI века: научное издание / [Кузь О.Н., Стрижко В.А., Брунько П.В. и др.]; под общ. ред. О.Н.Кузя. – Х.: Изд. ХНЭУ, 2006. – 260 с.
5. Лук'янова Н. Загальноглобалізаційні проблеми людства і формування особистості в умовах сучасної України / Наталія Лук'янова // Персонал. – 2010. - №1. – С.42-47.
6. Менеgetti А. Система и личность / Антонио Менеgetti; [пер. с итал. ННБФ «Онтотпсихология»] – [2-е изд.]. – М.: ННБФ «Онтотпсихология», 2003. – 328 с.

7. Плахов В.Д. Традиции и общество: Опыт философско-социологического исследования / В.Д.Плахов. – М.: Мысль, 1982. – 220 с.
8. Попович М. Українська модель суспільного розвитку: бажання і реальність / Мирослав Попович // Філософська думка.– 2011.–№2.–С.5-11.
9. Проблемы и перспективы развития образования в XXI веке: профессиональное становление личности (философские и психолого-педагогические аспекты): материалы Междунар. научно-практ. конф., 10-11 апреля 2011 г. – Пенза – Ереван – Прага: Научно-издательский центр «Социосфера», 2011. – 266 с.
10. Словник іншомовних слів: 23000 слів та термінологічних словосполучень / Уклад. Л.О. Пустовіт та ін. – К.: Довіра, 2000. – 1018 с. – (Б-ка держ. службовця. Держ. мова і діловодство).
11. Философский словарь [ред. И.Т.Фролова]. – 5-е изд. – М.: Политиздат, 1987. – 590 с.

Захарчук В. П. – аспірантка кафедри філософії та соціології Государственного учреждения «Южноукраинский национальный педагогический университет имени К.Д. Ушинского».

УДК: 354.93+658.312.4+355.1+355.621.2

ПРОБЛЕМА ПРОФЕСІОНАЛІЗАЦІЇ ВООРУЖЁННИХ СИЛ УКРАЇНИ ПРИ ПЕРЕХОДЕ НА КОНТРАКТНУЮ ОСНОВУ

У статті аналізуються деякі проблеми професіоналізації армії в контексті реформування та розвитку Збройних Сил в незалежній Україні. Основну увагу сфокусовано на інституційних та правових факторах, які детермінують процес становлення та розвитку професійної армії в Україні.

Ключові слова: *реформування Збройних Сил України, професійна армія, контрактна служба, професіоналізація.*

В статье анализируются некоторые проблемы профессионализации армии в контексте реформирования и развития Вооружённых Сил в независимой Украине. Основное внимание сфокусировано на институциональных и правовых факторах, которые детерминируют процесс становления и развития профессиональной армии в Украине.

Ключевые слова: *реформирование Вооружённых Сил Украины, профессиональная армия, контрактная служба, профессионализация.*

Some problems in the context of the professionalization of the military reform and development of the Military Forces in the independent Ukraine are analyzed in the article. The main focus is made on institutional and legal factors which determine the establishment and development of a professional army in the Ukraine.

Key words: *reform of the Ukrainian Armed Forces, professional army, a contract service, professionalization.*

Характерной особенностью современной эпохи является процесс глобализации. Глобализация человеческого общества проявляется в разных аспектах и сферах деятельности, с одной стороны, как формирование единого информационного пространства, с другой, как развитие единых экономических, политических, культурных и военных стандартов. Создаются и выполняют свои функции международные, наднациональные организации, такие как ООН, НАТО, ЕС, Интерпол, Европейский парламент. Но, несмотря на эти тенденции, сохраняются отдельные единицы, национальные государства, которые стремятся сохранить свою индивидуальность и независимую территорию. Армия является тем социальным институтом, который выполняет функции защиты и сохранности территориальной независимости государства. В связи с тем, что мировая